

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Навчально-науковий інститут Юридичний інститут
Кафедра теорії та історії держави і права

«04» 07 2016р.

Система менеджменту якості

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Основи римського приватного права»

Галузь знань: 08 «Право»
Спеціальність: 081 «Право»
Спеціалізація: «Правознавство»

Курс – 1 Семестр – 1

Аудиторні заняття - 68 Диференційований залік - 1 семестр

Самостійна робота - 52
Усього (годин/кредитів ECTS) - 120/4

Індекс НБ-9-081/16-2.1.7

Навчальну програму дисципліни «Основи римського приватного права» розроблено на основі освітньо-професійної програми та навчального плану № НБ-9-081/16 підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 081 «Право» та спеціалізацією «Правознавство» та відповідних нормативних документів.

Навчальну програму розробили:

професор кафедри теорії
та історії держави і права Р. Калюжний

асистент кафедри теорії
та історії держави і права Л. Шапенко

Навчальну програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права, протокол № 13 від «09» серпня 2016 р.

Завідувач кафедри І.Бородін

Навчальну програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри за спеціальністю 081 «Право» та спеціалізацією «Правознавство» - кафедри повітряного та космічного права, протокол № 6 від «14» серпня 2016р.

Завідувач кафедри С. Юлдашев

Навчальну програму обговорено та схвалено на засіданні науково-методично-редакційної ради Навчально-наукового Юридичного інституту, протокол № 6 від «15» серпня 2016 р.

Голова НМРР В. Вишневецький

УЗГОДЖЕНО

Директор ННЮІ

 І. Сопілко
«15» 06 2016 р.

Рівень документа – 3б

Плановий термін між ревізіями – 1 рік

Контрольний примірник

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» розроблена на основі «Методичних вказівок до розроблення та оформлення навчальної та робочої навчальної програм дисциплін», введених в дію розпорядженням від 16.06.2015р. №37/роз.

Дана навчальна дисципліна є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що має вагомое значення для розуміння сучасного правового розвитку суспільства, пов'язаного з розширенням приватновласницьких відносин, які потребують належного правового регулювання, а також для науково-дослідної та законотворчої роботи, пов'язаної із вдосконаленням вітчизняної правової системи.

Метою викладання дисципліни є формування в студентів юридичного мислення на основі вивчення правових категорій та інститутів, системи права Стародавнього Риму, які внаслідок рецепції римського приватного права стали основою сучасного цивільного права.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- оволодіння знаннями історії розвитку римського приватного права як науки і соціального явища;
- ознайомлення з основними способами систематизації римського приватного права;
- вивчення джерел римського права, фундаментальних понять та категорій римського приватного права, форм позитивного права, основних інститутів римського права;
- опанування високою юридичною технікою римських правників;
- оволодіння юридичним мисленням і методикою розгляду приватної судової справи;
- дослідження його впливу на сучасне цивільне право.

У результаті вивчення даної навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- юридичну термінологію, поняття і зміст основних інститутів римського права;
- поняття, предмет та систему римського права;
- джерела римського права;
- основні принципи римського права;
- рецепцію римського права як в країнах Західної Європи, так і в Україні;
- функції римського судового процесу;
- речові права;
- основні види зобов'язання;
- засади сімейного та спадкового права;
- особливості правового положення суб'єктів приватного права.

Вміти:

- користуватися джерелами римського приватного права;
- відмежовувати цивільно-майнові відносини від майнових відносин іншого виду;
- правильно тлумачити і застосовувати норми цивільно-процесуального права;
- самостійно поповнювати і поглиблювати свої знання, визначати, обґрунтовувати і відстоювати свою правову позицію, захищати права, свободи і законні інтереси громадян, юридичних осіб, інтереси суспільства і держави.

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів, а саме:

– навчального модуля №1 «Загальна частина римського приватного права»;

– навчального модуля №2 «Особлива частина римського приватного права», кожен з яких є логічно завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчальної дисципліни, засвоєння якої передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

Навчальна дисципліна «Основи римського приватного права» базується на знаннях таких дисциплін, як: «Теорія держави і права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України», «Юридична деонтологія» та є базою для вивчення таких дисциплін, як: «Історія правових і політичних вчень», «Історія вчень про державу і право», «Порівняльне правознавство», «Цивільне право», «Цивільний процес» та інших.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Модуль №1 «Загальна частина римського приватного права»

Тема 2.1.1. Поняття, предмет, система та етапи розвитку римського приватного права.

Поняття, предмет та ознаки римського права. Поняття та предмет вивчення курсу римського приватного права. Періоди розвитку римської держави. Етапи розвитку римського приватного права: архаїчний, докласичний, класичний, післякласичний, юстиніанівський.

Система римського права (jus). Принципи римського права. Поділ римського права на право публічне (jus publicum) і право приватне (jus privatum). Характеристика римського приватного права. Основні підсистеми римського приватного права: цивільне право (jus civile), право народів (jus gentium), преторське право (jus praetorium).

Характеристика літератури з римського права.

Тема 2.1.2. Рецепція римського приватного права.

Загальні положення про рецепцію римського права. Періодизація рецепції в Західній Європі. Рецепція римського права у Східній Європі. Рецепція римського права в Україні. Вплив римського права на національне право

України. Етапи впливу. Значення римського права для сучасної юридичної науки.

Тема 2.1.3. Джерела римського приватного права.

Поняття, історія формування та види джерел римського приватного права. Джерела пізнання римського права. Джерела правотворення.

Звичай: поняття, вимоги та види. Правові звичаї. Царські закони. Закони. Закони XII таблиць. Плебісцити. Форми діяльності римських юристів. Закон про цитування. Судовий прецедент. Постанови сенату. Едикти магістратів та кодифікація преторського едикту. Імператорські конституції та їх види. Кодифікація Юстиніана: Кодекс, Дігести, Новели, Інституції.

Тема 2.1.4. Суб'єкти цивільного права.

Поняття цивільного суспільства та суб'єкта права. Поняття статусного права. Поняття правоздатності та дієздатності. Правоздатність в галузі публічного та приватного права. Категорії суб'єктів права.

Правоздатність фізичних осіб. Зміст правоздатності. Виникнення правоздатності. Втрата та обмеження правоздатності (*capitis deminutio*). Причини обмеження правоздатності фізичних осіб у приватному праві. Поняття громадянської честі. Позбавлення громадянської честі. Вплив релігії на правоздатність.

Дієздатність фізичних осіб. Обмеження дієздатності. Особи недієздатні і частково дієздатні.

Поняття, ознаки і види юридичної особи. Виникнення та припинення юридичних осіб. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб. Основні характеристики юридичних осіб.

Правовий становище окремих категорій населення.

Тема 2.1.5. Захист суб'єктивного права.

Суб'єктивні права і обов'язки. Поняття здійснення суб'єктивних прав. Мета захисту суб'єктивних прав.

Поняття приватного позову (*actio*). Види позовів: цивільні та гонорарні позови. Позови суворого права і позови доброї совісті; речові і особисті позови; штрафні позови; змішані позови; позови суспільні; ноксальні позови; позови з фікцією. Колізія та комуляція позовів. Захист та заперечення проти позову.

Тема 2.1.6. Засоби та форми захисту суб'єктивних прав.

Особливі засоби преторського захисту: інтердикти, стипуляція, реституція, введення у володіння.

Форми захисту суб'єктивних прав. Поняття та особливості римського приватного процесу. Види римського приватного процесу. Легісакційний процес. Органи легісакційного процесу. Етапи легісакційного процесу. Засвідчення спору – *letis contestation*. Формулярний процес. Преторська формула, її складові частини. Судове рішення. Анулювання судового рішення. Виконання судового рішення. Зміст та особливості екстраординарного процесу.

Представники сторін у судовому процесі Поняття позовної давності. Відмінність позовної давності від законних строків. Початок перебігу позовної давності. Перерва перебігу позовної давності та її підстави. Припинення перебігу позовної давності. Наслідки впливу позовної давності.

Тема 2.1.7. Особливості давньоримського сімейного права.

Поняття сімейного права. Сім'я у римській державі. Поняття та види споріднення: агнатське та когнатське. Визначення споріднення за лініями і ступенями.

Сутність шлюбу: поняття та види (*cum manu, sine manu*). Умови вступу до шлюбу. Форми укладання шлюбу. Придане та дошлюбне дарування. Особисті та майнові відносини подружжя. Припинення шлюбу. Позашлюбні союзи. Конкубінат (*Contubernium*).

Тема 2.1.8. Батьківська влада. Опіка і піклування.

Зміст батьківської влади. Встановлення батьківської влади. Узаконення і усиновлення. Відносини між батьками і дітьми. Майнові права дітей. Пекулій і його види. Припинення батьківської влади. Емансипація.

Інститут опіки і піклування. Види опіки. Функції і відповідальність опікуна.

2.2. Модуль №2 «Особлива частина римського приватного права».

Тема 2.2.1. Речове право. Речі як об'єкти права.

Основні типи речово-правових відносин. Поняття речового права. Класифікація речових прав. Поняття і види речей. Речі Божого права. Речі сакральні і речі релігійні. Речі публічного права. Речі манципні і речі неманципні. Речі тілесні і речі безтілесні. Речі рухомі і речі нерухомі. Речі, що знаходяться в обороті, і речі, вилучені з обігу. Речі родові і речі індивідуально визначені. Речі подільні і неподільні. Речі споживні і речі неспоживчі. Речі прості і складні. Плоди. Доходи. Витрати. Майно.

Тема 2.2.2. Володіння: види та захист.

Поняття і види володіння. Поняття держання. Зміст володіння. Придбання володіння. Володіння законне і незаконне. Володіння добросовісне і недобросовісне. Збереження і припинення володіння. Захист володіння. Посесорний захист. Петиторний захист. Види преторських інтердиктів, спрямованих на захист володіння. Володіння правом.

Тема 2.2.3. Право власності.

Поняття приватної власності. Об'єкт власності. Поняття та зміст права власності. Право володіння. Право користування. Право розпорядження. Види права власності: квіритська, бонітарна, провінційна, власність peregriniv. Злиття форм власності і виникнення поняття приватної власності. Право спільної власності. Правовий режим спільної власності. Набуття права власності. Первісні і похідні способи набуття права власності. Заволодіння (*occupatio*). Специфікація. Набуття права власності за давністю. Злиття і змішування речей. З'єднання речей. Правовий статус скарбу. Придбання

плодів. Набуття права власності за договором. Передача (traditio). Набуття права власності за спадковим правом. Втрата права власності.

Захист права власності. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Публіціанський позов. Прогібіторний позов.

Тема 2.2.4. Право на чужі речі.

Поняття і види права на чужі речі. Поняття сервітутів та їх класифікація. Виникнення та припинення сервітутів. Захист сервітутного права.

Сільські і міські земельні сервітути. Особисті сервітути: користування плодами; користування; право проживання; право користування послугами рабів або тварин.

Поняття емфітевзису та суперфіцію, їх відмінність від сервітуту.

Заставне право як вид права на чужу річ. Фидуціарна угода. Ручна застава. Іпотека. Виникнення заставного права. Припинення заставного права.

Тема 2.2.5. Zobов'язальне право.

Поняття zobов'язання та його роль у цивільному обігу. Zobов'язальні відносини. Зміст zobов'язання. Підстави виникнення zobов'язань та класифікація zobов'язань.

Сторони в zobов'язанні. Заміна осіб у zobов'язанні. Цесія. Перевід боргу. Zobов'язання з кількома кредиторами або боржниками. Поняття та класифікація гарантії zobов'язання.

Поняття та порядок виконання zobов'язання. Виконання належному кредитору і належним боржником. Час виконання. Місце виконання. Спосіб виконання.

Наслідки невиконання zobов'язань. Особиста і майнова відповідальність боржника. Умови відповідальності: вина, шкода. Збитки. Види збитків. Звільнення боржника від відповідальності. Випадок і непереборна сила.

Оновлення zobов'язання (новація). Припинення zobов'язань. Правові засоби забезпечення виконання zobов'язань: завдаток, неустойка, поручительство, застава.

Тема 2.2.6. Договори як джерела zobов'язань.

Поняття юридичної угоди та її різновиди. Юридична угода: поняття та класифікація. Недійсність юридичної угоди.

Поняття договору (contractus). Договори односторонні, двосторонні і синагламатичні. Суттєві та додаткові елементи договору. Умови дійсності договорів. Форма договору.

Забезпечення договорів. Цілі і засоби забезпечення. правові форми забезпечення: завдаток, неустойка, поручительство, застава. Припинення договору.

Тема 2.2.7. Окремі види договорів.

Класифікація договорів. Вербальні договори: стипуляція і спонсія. Літеральні договори: прибутково-видаткові книги, сінграфи, хірографи. Реальні договори: договір позики (mutuum), договір схову (depositum),

закладний договір (pignus). Консенсуальні договори: купівля-продаж (emptio-venditio), договір найму речей (locatio conductio), договір доручення (mandatum), договір товариства (societas). Пакти та їх види.

Тема 2.2.8. Позадовговірні зобов'язання.

Зобов'язання, які виникають з незаконних дій. Поняття та виникнення приватних деліктів (delictum). Окремі види деліктів: особиста образа (injuria), крадіжка (furtum), грабіж (rapina), протиправне порушення або знищення чужого майна (dantur in jure datum), насильство і погроза (metus), обман (dolus), заподіяння шкоди кредиторам (fraus creditorum).

Поняття зобов'язань, що виникають ніби з договорів та ніби з делікту.

Тема 2.2.9. Спадкове право.

Поняття спадкового права. Спадково-правові відносини. Універсальне і сингулярне успадкування. Спадкодавець і спадкоємець. Спадкове майно.

Спадкування за заповітом (testamentum). Порядок укладення заповіту та його форма. Умови дійсності заповіту. Зміст заповіту. Спадкоємці за заповітом. Право на обов'язкову частку. Коло осіб, що мають право на обов'язкову частку.

Спадкування за законом. Коло спадкоємців за законом. Спадкування за правом представлення. Спадкова трансмісія.

Поняття відкриття спадщини. Необхідні дії для прийняття спадщини. Наслідки прийняття спадщини. Поняття і види легатів. Поняття фідейкомісу.

Захист спадкових прав.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

3.1. Основні рекомендовані джерела

3.1.1. Гарсія Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с испан.; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.

3.1.2. Задорожний Ю.А. Основи римського приватного права: курс лекцій / Ю.А. Задорожний. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 92 с.

3.1.3. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій / Р.А. Калюжний. – К.: Істина, 2005. – 144 с.

3.1.4. Калюжний Р.А. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р.А. Калюжний, Ящурицький Ю.В. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – 184 с.

3.1.5. Калюжний Р.А. Римське приватне право: [підруч. для вищ. навч. закл.] / Р.А. Калюжний, В.М. Вовк. – К.: Атіка, 2012. – 408 с.

3.1.6. Калюжний Р.А. Римське приватне право: [підруч. для вищ. навч. закл.] / Р.А. Калюжний, В.М. Вовк. – К.: «МП Леся», 2014. – 240 с.

3.1.7. Макарчук В. С. Основи римського приватного права : навч. посіб. – [вид. 2-ге, допов.] / В. С. Макарчук. – К. : Атіка, 2015. – 256 с.

3.1.8. Підпригора О.А. Римське приватне право: підручник для студентів юрид. спец. ВНЗ. – 3-є вид., перероб. та доп. / О.А. Підпригора. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.

3.2. Додаткові рекомендовані джерела

3.2.1. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения /М. Бартошек. – М., 1989. – 448 с.

3.2.2. Дигесты Юстиниана / Перевод с латин. Отв. ред. Л.Л.Кофанов. Т. 1-8. – М.: Статут, 2007.

3.2.3. Косарев А.И. Римское частное право: учебник для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право; ЮНИТИ, 1998. – 254 с.

3.2.4. Омельченко О.А. Основы римского права: учеб. пособие / О.А. Омельченко. – М.: Манускрипт, 1994. – 232 с.

3.2.5. Орач Є.М. Основи римського приватного права: курс лекцій / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.

3.2.6. Основи римського приватного права: підручник / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – Х.: Право, 2008. – 224с

3.2.7. Підопригора О.А. Римське право: підручник / О.А. Підопригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

3.2.8. Санфилиппо Чезаре. Курс римского частного права: учебник / Под ред. Д.В. Дождева. – М.: Издательство БЕК, 2002. – 400 с.

3.2.9. Римское частное право: учебник / Под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М.: Юриспруденция, 2002. – 448 с.

3.2.10. Фрачози Дж. Институционный курс римского права / Пер. с итал.; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М.: Статут, 2004. – 428 с.

3.2.11. Харитонов Є.О. Рецепції приватного права: парадигма прогрессу / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. – К-д.: Центрально-Українське вид-во, 1999. – 144с.

(Ф 03.02 – 04)

АРКУШ РЕЄСТРАЦІЇ РЕВІЗІЇ

№ пор.	Прізвище ім'я по-батькові	Дата ревізії	Підпис	Висновок щодо адекватності
1	Калесницький Ростислав Андрійович	30.08.2017 №12	<i>[Signature]</i>	Документ є актуальним протокол №12 від 30.08.17
2	Шатенко Л.О.	29.08.2017 р.	<i>[Signature]</i>	документ є актуальним протокол №13 від 29.08.17

(Ф 03.02 – 03)

АРКУШ ОБЛІКУ ЗМІН

№ зміни	№ листа (сторінки)				Підпис особи, яка внесла	Дата внесення зміни	Дата введення зміни
	Зміненого	Заміненого	Нового	Анульованого			

(Ф 03.02 – 32)

УЗГОДЖЕННЯ ЗМІН

	Підпис	Ініціали, прізвище	Посада	Дата
Розробник				
Узгоджено				
Узгоджено				
Узгоджено				